

Програму схвалено комісією з географії Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України (протокол №3 від 7 липня 2009 р., лист №1.4/18-Г-338 від 15.07.2009 р. Інституту інноваційних технологій і змісту освіти МОН України)

Ярослав Олійник, декан географічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор економічних наук, професор;
Валерій Сovenко, методист навчально-методичного кабінету природничих дисциплін Київського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних кадрів, вчитель-методист;
Алла Захарченко, вчитель географії навчально-виховного комплексу «спеціалізована загальноосвітня школа I-III ступенів №5 з поглибленим вивченням іноземних мов – загальноосвітня школа I-III ступенів №5» Обухівської міської ради Київської області, спеціаліст вищої категорії, вчитель-методист.

**Програма курсу за вибором для учнів 8 класу
«Фізична географія Київської області»
(17 год)**

**Любити свій край –
значить знати його**

Пояснювальна записка

Актуальність програми курсу за вибором «Фізична географія Київської області» викликана істотним зменшенням годин на вивчення географії у 8 класі. Відповідно це ускладнило виконання завдань, які стоять перед учителем, адже неодмінною умовою засвоєння знань з фізичної географії України є знання природи рідного краю.

Мета даного курсу – поглиблення знань учнів на основі використання краснавчого матеріалу, який сприяє реалізації основних принципів особистісно орієнтованого навчання в процесі вивчення географії.

Основні **завдання** курсу:

- спираючись на краснавчий принцип, сформувати знання, уміння та навички, необхідні для успішного вивчення курсу «Фізична географія України»;
- на основі вивчення природи своєї місцевості ознайомити учнів з науковими географічними поняттями, розкрити їх зміст;

- допомогти практично пізнавати природні явища і процеси, характерні для своєї місцевості;
- прищеплювати учням любов до рідної землі;
- створювати підґрунтя для того, щоб у подальшому учень орієнтувався на географічну освіту.

Дана програма побудована відповідно до вимог Державного стандарту базової і повної середньої освіти.

Зміст курсу охоплює такі розділи:

1. Вступ.
2. Київська область на карті України.
3. Досліджуючи – пізнають.
4. Основні тектонічні структури в межах області.
5. Форми рельєфу Київщини. Фізична карта.
6. Гірські породи від архейської до кайнозойської ери на території нашого краю. Мінерально-сировинні ресурси.
7. Клімат. Метеорологічна служба.
8. Водні багатства. Проблеми водопостачання.
9. Ґрунт – дзеркало ландшафту.
10. Флора та фауна рідного краю.
11. Ландшафти Київщини.
12. Несприятливі природні процеси.
13. Геоекологічна ситуація.
14. Під охороною держави.

Програма розрахована на 17 годин. Запропонована послідовність тем та кількість годин, відведена на їх вивчення, зумовлені тим, що цей курс буде вивчатись паралельно з курсом «Фізична географія України» протягом одного року (0,5 год на тиждень). При потребі вчитель може змінити послідовність тем і викласти матеріал протягом II семестру (1 год на тиждень).

Даний курс має практичну спрямованість. Він передбачає роботу учнів з різними джерелами географічної інформації (підручниками, журналами, атласами, інтернетресурсом), проведення спостережень, обробку даних,

побудову графіків, діаграм. Зв'язок змісту теоретичного матеріалу з практичною діяльністю учнів здійснюється в процесі виконання практичних робіт. Особливе місце відводиться роботі з картами, адже це сприяє кращому засвоєнню матеріалу, систематизації знань, підвищенню якості навчального процесу. Проведення передбачених програмою практичних робіт учитель може коригувати.

ФІЗИЧНА ГЕОГРАФІЯ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

(17 год)

№ з/п	К-ть год	Зміст теми	Навчальні досягнення учнів
1.	1	<p><u>Вступ</u> Що вивчається в курсі «Фізична географія Київської області». Рідний край – мала батьківщина. Джерела відомостей про свою місцевість. Як пізнають довкілля краєзнавці. Приклади краєзнавчих описів. Ознайомлення із картографічними джерелами рідного краю.</p>	<p><i>Учень:</i> - формулює визначення поняття «рідний край»; - називає джерела відомостей про свій край; - знаходить на карті свій населений пункт; - характеризує природні умови, ресурси; - проектує перспективний розвиток природних та антропогенних ландшафтів області; - висловлює судження щодо шляхів розв'язання існуючих екологічних проблем.</p>
2.	1	<p><u>Київська область на карті України</u> Географічне положення області та його значення для формування природних умов. Визначення за географічною картою меж області, положення її території по відношенню до важливих фізико-географічних об'єктів. Визначення географічних координат крайніх точок Київщини. <u>Практична робота №1</u> Позначення на контурній карті крайніх точок, адміністративних меж, географічного центру</p>	<p><i>Учень:</i> - дає визначення поняття «ФГП»; - пояснює особливості географічного положення області; - порівнює географічне положення своєї області з іншими областями; - характеризує залежність кліматичних особливостей і ґрунтово-рослинного покриву від географічного положення і рельєфу; - визначає географічні координати крайніх точок області.</p>

		області.	
3.	1	<u>Досліджуючи – пізнають</u> Географічні дослідження території. Хто вивчав наш край. Краєзнавчі музеї. Шкільні експедиції, подорожі, екскурсії. Вивчаємо рідний край у школі та за її межами.	<i>Учень:</i> - називає дослідників-краєзнавців; - пояснює вклад В. Хвойки, П.П. Чубинського, О.М.Маринича у вивчення нашого краю; - складає список краєзнавчої літератури; - вміє проводити елементарні географічні дослідження.
4.	1	<u>Основні тектонічні структури в межах області</u> Тектонічна будова області на карті України. Характеристика основних тектонічних структур: Українського щита та його схилів, Дніпровсько-Донецької западини та її бортів. Взаємозв'язок основних форм рельєфу з тектонічними структурами.	<i>Учень:</i> - з'ясовує основні структури платформених областей та їх формування; - «читає» тектонічну карту; - пояснює процеси формування платформ; - аналізує взаємозв'язок основних форм рельєфу з тектонічними структурами.
5.	1	<u>Форми рельєфу Київщини. Фізична карта</u> Рельєф. Фізична карта своєї області. Характеристика основних генетичних типів рельєфу: Київського плато, Поліської низовини; Придніпровської височини; Придніпровської низовини. <u>Практична робота №2</u> Позначення на контурній карті основних орографічних одиниць у рельєфі області та аналіз їх положення.	<i>Учень:</i> - називає і показує на карті Київське плато, Придніпровську височину, Поліську та Придніпровську низовини; мінімальну (80м) та максимальну (273м) абсолютні висоти території; - знаходить і позначає на контурній карті орографічні об'єкти Київщини.
6.	1	<u>Гірські породи від архейської до кайнозойської ери на території нашого краю. Мінерально-сировинні ресурси</u> Особливості поширення та залягання гірських порід. Зв'язок основних генетичних типів родовищ корисних копалин (торфу, бурого вугілля, бурштину, різного віку та походження пісків і пісковиків, глин, мерге-	<i>Учень:</i> - пояснює взаємозв'язок між геологічною будовою території та корисними копалинами; - класифікує родовища корисних копалин; - визначає господарське значення мінерально-сировинних ресурсів; - наводить приклади поширення родовищ корисних копалин; - висловлює судження про заходи щодо

		<p>лів, пегматитів, гранітів, гнейсів) з геологічною будовою території (Українським щитом та його північно-східним схилом, Прип'ятським прогином Дніпровсько-Донецької западини). Характеристика найбільших родовищ корисних копалин. Мінерально-ресурсний потенціал.</p> <p><u>Практична робота №3</u> Позначення на контурній карті основних родовищ корисних копалин області.</p>	<p>раціонального використання та охорони корисних копалин.</p>
7.	1	<p><u>Клімат. Метеорологічна служба</u> Особливості прояву кліматотвірних чинників. Значення та розподіл кліматичних показників по території області. <u>Практична робота №4</u> Відображення на контурній карті розподілу кліматичних показників по території області. Побудова графіків річного ходу температур та опадів.</p>	<p><i>Учень:</i> - визначає особливості прояву основних кліматотвірних чинників на території області; - з'ясовує положення території у схемі загальної циркуляції атмосфери; - пояснює закономірності територіального розподілу кліматичних показників; - аналізує кліматичні карти; - називає дату створення державної метеорологічної служби України та метеостанції на території Київщини.</p>
8.	2	<p><u>Водні багатства. Проблеми водопостачання</u> Поверхневі та підземні води. Характер формування течій річок та розподіл по території області річкової мережі. Басейни Дніпра та Південного Бугу – основні річкові басейни, їх характеристика. Характер водного режиму річок (живлення, повінь, паводок, межень). Характеристика озер. Заболочення території та його причини. Розподіл підземних та ґрунтових вод по території. Штучні водні об'єкти та їх господарське призначення. Проблеми водопостачання. <u>Практична робота №5</u> Нанесення на контурну карту найбільших річкових басейнів,</p>	<p><i>Учень:</i> - називає основні річкові басейни Київщини; - показує на картах річки: Дніпро з притоками Прип'ять (з Ужем), Тетерів (зі Здвижем), Ірпінь (з Унавою), Стугна, Красна, Рось (з Роставицею), Десна, Трубіж (з Альтою), Супій, Перевід; Гнилий Тікич (басейн Південного Бугу); озера, водосховища (Київське, Канівське); - характеризує загальні риси гідрологічного режиму та роботи річок, озер, водосховищ; - характеризує водні ресурси та екологічні проблеми поверхневих і підземних вод; - пояснює зв'язок гідрологічного режиму річок і озер із кліматичними умовами, підземними водами;</p>

		озер, водосховищ, ареалів поширення боліт.	<ul style="list-style-type: none"> - аналізує природні умови басейнів річок, озер; показники водних ресурсів і водного балансу; - дає оцінку водозабезпеченості території області; - робить висновки про закономірності в розподілі річкового стоку, поширенні озер, боліт.
9.	1	<p><u>Ґрунт – дзеркало ландшафту</u> Ґрунти та їх охорона. Земельні ресурси. Закономірності формування та поширення ґрунтового покриву. Основні типи зональних (дерново-підзолисті, дернові, сірі лісові, чорноземи) та азоняльних (лучні та болотяні) ґрунтів та особливості їх розподілу по території області. Карта ґрунтів. <u>Практична робота №6</u> Аналіз умов утворення основних типів ґрунтів області з використанням ґрунтових розрізів, відслонень.</p>	<p><i>Учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - розкриває основні закономірності формування ґрунтового покриву території; - пояснює вплив на формування ґрунтового покриву зональних та азоняльних чинників; - називає типи зональних та азоняльних ґрунтів; - показує райони поширення основних типів ґрунтів; - оцінює роль кожного з фізико-географічних чинників у формуванні того чи іншого типу ґрунту; - демонструє основні типи ґрунтів за малюнками ґрунтових розрізів
10.	1	<p><u>Флора та фауна рідного краю</u> Особливості формування рослинного покриву, зональні та азоняльні чинники впливу на видовий склад рослинності. Соснові, дубово-соснові, грабово-дубово-соснові, широколистяно-грабові, широколистяні ліси, різнотравно-злакові луки, чагарники, болота – найтипівіші рослинні угруповання Київщини. Залісненість території та її зміни під впливом діяльності людини. Залежність тваринного світу від характеру рослинності та клімату. Рослини та тварини нашого краю, занесені до Червоної книги України.</p>	<p><i>Учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - називає екологічні проблеми, пов'язані з впливом господарської діяльності людини на стан рослинного покриву та тваринного світу; - розкриває закономірності поширення рослинного покриву та тваринного світу; - аналізує тематичні карти; - пояснює зональні зміни рослинності та тваринного світу; - називає рослини та тварини Київщини, занесені до Червоної книги України; - визначає антропогенний вплив на флору та фауну.

11.	2	<p><u>Ландшафти Київщини</u> Поняття фізико-географічного районування. Карта фізико-географічного районування України. Наукове і практичне значення природного районування. ПТК Київщини. Полісся. Лісостеп. Географічне положення, межі і розміри природних зон. Характерні риси природних комплексів: рівнинність поверхні, зволоженість, природна родючість ґрунтів, залісненість. Сучасні ландшафти. Природоохоронні території.</p>	<p><i>Учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - робить висновки про наукове і практичне значення фізико-географічного районування; - називає природні зони Київщини; - характеризує взаємозв'язок між зональними компонентами природи у природних зонах; - наводить приклади природоохоронних територій; - розпізнає географічне положення Київської області в межах природних зон та країв; - вміє скласти порівняльну характеристику природних регіонів.
12.	1	<p><u>Несприятливі природні процеси</u> Причини формування основних видів несприятливих фізико-географічних процесів (площинного змиву, зсувів, замулювання водосховищ, засолення, підтоплення, заболочуваність, яроутворення), їх територіальне та часове поширення. Прогнозування та запобігання несприятливим природним процесам.</p>	<p><i>Учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - визначає комплекс фізико-географічних чинників, за яких формуються і розвиваються найпоширеніші на території області несприятливі фізико-географічні процеси; - аналізує географію несприятливих природних процесів на території області; - робить прогноз щодо прояву і поширення несприятливих природних явищ у процесі господарської діяльності людини.
13.	1	<p><u>Геоекологічна ситуація</u> Оцінка рівня антропогенного впливу на природне середовище Київщини. Основні забруднювачі навколишнього середовища. Визначення територій за ступенем забруднення. Наслідки аварії на Чорнобильській АЕС для природи області.</p>	<p><i>Учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - визначає екологічні проблеми краю; - характеризує сучасну геоекологічну ситуацію; - аналізує вплив геоекологічної ситуації (радіоактивного та промислового забруднення) на населення області.
14.	1	<p><u>Під охороною держави</u> Національна екологічна мережа України в межах Київської області. Природоохоронні території.</p>	<p><i>Учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - робить висновки про створення національної екологічної мережі (ключові території, сполучні або буферні зони) - називає екологічні коридори, що пролягають територією Київщини

			(Поліський лісовий та вздовж долини Дніпра) ; - визначає основні шляхи використання й охорони природних умов і природних ресурсів; - розрізняє категорії природно-заповідного фонду, які є на території області.
15.	1	Підсумковий урок	

Література

1. Губарев В.К. Географія України: Довідник школяра і студента. – Донецьк : ТОВ ВКФ «БАО», 2005. – 416 с.
2. Київщина. Географічний атлас : Моя мала Батьківщина – К. : ТОВ «Мапа», 2001 – 24 с.
3. Київщинознавство 10 клас : Навчально-методичний посібник / Автори-упорядники: А.І. Довгань, В.В. Сovenко, В.М. Гудима – Біла Церква : КОПОПК, 2003. – 159 с.
4. Київщинознавство. Навчальний посібник. Упоряд. Б.О.Чернов. – К. : Міленіум, 2007. – 310 с.
5. Київщинознавство. Посібник для вчителя. За ред. І.Л. Лікарчука. – К.: Вид. Ешке О.М., 2001. – Вип.1 – 295 с.
6. Комплексний атлас Київської області / О.В. Онищак, О.Ю. Король, О.В. Радченко та ін. – К. : ДНВП «Картографія», 2009. – 80 с.
7. Корнєєв В.П., Корнєєв О.В. Методика вивчення курсу «Рідний край» : Посібник для вчителя. – Кам'янець-Подільський : «Абетка-Нова», 2002. – 220 с.
8. Сиротенко А.Й. Економічна і соціальна географія України. Підруч. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл. – К. : Освіта, 2006.– С. 156 -157.
9. Спектор Ф.Н., Колесник Ж.Г. Географія рідного краю : Київщина : Навч. посіб. для 5 кл. / За ред. А.Й. Сиротенка – К., 1998. – 120 с.
10. Хрестоматія з географії України : Посібник для вчителя / упоряд. П.О. Масляк, П.Г. Шищенко, К.: Генеза, 1994. – 448 с.

11. Яценко В.С. Географія рідного краю. Київщина : Підруч. для 5 кл. загальноосвіт. шк. Київ. обл. / За ред. Л.Б. Паламарчук. – К. : Магістр – S, 1997. – 120 с.
12. Біосфера: рослинний та тваринний світ. [Електроний ресурс]. Режим доступу : URL : <http://www.ko-tourism.gov.ua/kyivoblast.html>,
13. Урядовий портал [Електроний ресурс]. Режим доступу : URL : http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=299034,
14. Екологічна ситуація в Київській області [Електроний ресурс]. Режим доступу : URL : [http://file.menr.gov.ua/publ/regobl01/dpsir/Kievs'ka_obl_\(YakubenkoK\)/Index.htm](http://file.menr.gov.ua/publ/regobl01/dpsir/Kievs'ka_obl_(YakubenkoK)/Index.htm),
15. Київська область – туристична . [Електроний ресурс]. Режим доступу : URL : <http://huba.ru/rdsref/type5/elem5786.html>.
16. Віртуальна бібліографічна довідка . [Електроний ресурс]. Режим доступу : URL : <http://www.ecoleague.net/34903999-361.html>.
17. Дослідження територій з критичною екологічною ситуацією (на прикладі Київської області) 2005 рік [Електроний ресурс]. Режим доступу : URL: <http://www.lib.ua-ru.net/inode/16986.html>